С41

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

СИЧЕВСЬКА Наталя Сергіївна

УДК 37.016: 377.2

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ–ТЕХНОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

8307.
НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Київ - 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
СИРОТЮК Володимир Дмитрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри теорії та методики навчання
фізики і астрономії

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КОРЕЦЬ Микола Савич,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
директор Інституту гуманітарно-технічної освіти,
завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін;

кандидат педагогічних наук
ПОЛУДА Вікторія Володимирівна,
Київський технікум готельного господарства,
завідувач лабораторії навчально-виробничого
готелю «Гостинність».

Захист відбудеться 15 березня 2012 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 13 лютого 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **О.Л. Шевнюк**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Поглиблення нових ринкових відносин в економічному житті країни вимагають формування нових знань, освоєння економічних механізмів регулювання ринків, адекватних новим умовам ринкових трансформацій та інтеграції у світовий ринок. Для того, щоб задовольнити попит на ринку праці відповідними фахівцями, необхідно створити оптимальні організаційно-педагогічні умови для модернізації та подальшого розвитку системи професійної освіти. Одним із ефективних напрямів модернізації освіти у професійній педагогіці науковцями визнаний компетентнісний підхід, метою якого є формування в майбутнього працівника фахової компетентності, а основою - формування відповідних компетенцій.

На сьогодні вже є значна кількість науково-теоретичних і науково-методичних робіт, в яких аналізується суть компетентнісного підходу (Н.М. Бібік, Є.Ф. Зеєр, Т.В. Іванова, Л.Г. Кайдалова, С.Ф. Клепко, М.П. Костюченко, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, Г.В. Терещук, А.В. Хуторськой та ін.); проблеми формування ключових компетенцій (В.І. Байденко, М.А. Бочарнікова, Г.Р. Гаврищак, І.І. Драч, І.А. Зимняя, В.В. Щербакова та ін.). У дисертаціях російських науковців на змістовому та процесуальному рівнях досліджені проблеми формування ключових (О.М. Бобієнко, Казань, 2005; І.В. Чаплигіна, Москва, 2006) і професійних компетенцій (І.А. Чебанная, Астрахань, 2008; К.Г. Гурєєва, Самара, 2009) у випускників коледжів.

На теренах України переважно вивчаються проблеми формування компетентності учнів (С.П. Бондар, В.П. Бурлаченко, О.І. Пометун), майбутніх кваліфікованих робітників (Т.М. Герлянд) та студентів (І.В. Головнєва). Упровадженням компетентнісного підходу в практику ВНЗ України опікуються Н.М. Бібік, Г.Р. Гаврищак, І.І. Драч, Л.Г. Кайдалова, С.Ф. Клепко, О.В. Овчарук та ін. Проте, незважаючи на збільшення кількості наукових публікацій з проблем компетентнісного підходу, понятійний апарат, що характеризує суть цього підходу в освіті, ще не достатньо обґрунтований. Немає науково-методичних розробок, що стосуються особливостей формування фахової компетентності випускників коледжів, викладачі яких не завжди уявляють, як можна реалізовувати компетентнісний підхід у навчанні.

Наразі виникла *суперечність* між вимогами стратегії модернізації освіти шляхом застосування компетентнісного підходу до процесу і результатів навчання та неопрацьованістю його методології, теорії і практики в освітньому процесі коледжів: між необхідністю використання компетентнісного підходу і недостатньою обізнаністю викладачів з методологією та методикою його впровадження. Крім того, історіографія проблеми свідчить, що формування фахової компетентності техніка-технолога харчової промисловості ще не було предметом спеціального дослідження.

Отже, зміна характеру і змісту праці фахівців галузі харчового виробництва та підвищення вимог роботодавців до рівня фахової компетентності працівників, що диктують необхідність упровадження компетентнісного підходу в підготовці майбутніх техніків-технологів, і недостатня опрацьованість методології, теорії і

практики впровадження компетентнісного підходу в освітній процес коледжів, відсутність спеціальних досліджень проблем формування фахової компетентності техніка-технолога зумовлюють актуальність і доцільність теми дослідження **„Формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова відповідно до наукових досліджень «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів» (протокол № 6 від 25.12.2005 р.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 11 від 27.04.2010 р.) і узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28.09.2010 р.).

Мета дослідження – визначити, обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності майбутнього техніка-технолога у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективність процесу формування фахової компетентності майбутнього техніка-технолога у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін підвищиться за таких організаційно-педагогічних умов:

- поєднання компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін на основі використання методу кейс-стаді, методу проектів, ділових ігор, конкурсів професійної майстерності тощо;
- врахування в змісті професійно орієнтованих дисциплін вимог роботодавця та забезпечення професійної мобільності, яка передбачає, що зміст професійної підготовки має вдосконалюватись і адаптуватись з урахуванням інновацій у техніці, технологіях виробництва, організації праці; виховання психологічної стійкості, навичок планування та розвитку кар'єри, готовності до конкурентної боротьби за робоче місце;
- інтеграція знань з дисциплін циклів математичної, природничо-наукової та професійно-практичної підготовки за допомогою інтегрованих лекцій, бінарних занять, розв'язування професійних завдань, виконання інтегрованих завдань.

Для досягнення мети дослідження і перевірки гіпотези ставились такі **завдання:**

1. Проаналізувати методологічні засади компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців у коледжах.
2. Визначити особливості професійної діяльності техніків-технологів харчового виробництва, структуру їхньої фахової компетентності та можливості професійно орієнтованих дисциплін у її формуванні.
3. Виявити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, розробити критерії, показники та рівні фахової компетентності та побудувати модель формування фахової компетентності майбутнього техніка-технолога.
4. Експериментально перевірити ефективність запропонованої моделі та організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх

техніків-технологів.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх техніків-технологів харчового виробництва у ВНЗ I – II рівнів акредитації.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Методи дослідження. Для перевірки гіпотези та розв'язання поставлених завдань використовувались такі методи: *теоретичні*: вивчення та аналіз філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної і спеціальної літератури з метою виявлення різних точок зору на проблему, що вивчається, і визначення необхідних організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін; *емпіричні*: бесіда, анкетування, спостереження, вивчення документації, тестування; педагогічний експеримент з використанням різних педагогічних вимірювань (рейтинг, ранжування, багатофакторний аналіз), які допомогли одержати кількісні дані про рівень сформованості фахової компетентності; *математичні методи*: статистична обробка одержаних даних.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягають у тому, що:

- *вперше* визначено структуру фахової компетентності техніка-технолога, що містить етично-поведінковий, соціальний, мотиваційний, когнітивний і процесуальний компоненти, які складають інтеграційну єдність і формуються блоками основних компетенцій: загальнокультурних, соціально-психологічних, загальнопрофесійних і спеціальних;

- запропоновано, обгрунтовано і перевірено організаційно-педагогічні умови (поєднання компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін; урахування в змісті професійно орієнтованих дисциплін вимог роботодавця, інновацій у техніці, технологіях виробництва, організації праці; інтеграція знань з дисциплін циклів математичної, природничо-наукової та професійно-практичної підготовки); розроблені критерії (мотиваційно-ціннісний, змістово-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-корпоративний), показники та рівні (низький неприпустимий, низький припустимий, середній і високий) сформованості фахової компетентності; запропонована модель формування фахової компетентності майбутнього техніка-технолога;

- *удосконалено* зміст та форми викладання професійно орієнтованих дисциплін у професійній підготовці майбутніх техніків-технологів за рахунок уведення тем про інновації в обладнанні та технологіях виробництва і використання інноваційних технологій навчання;

- *подальшого розвитку отримали* ідеї поєднання компетентнісного, діяльнісного та особистісно зорієнтованих методологічних підходів за рахунок використання інтерактивних методів навчання.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблені та успішно впроваджуються в освітній процес посібники „Основи електротехніки", „Теплове устаткування сучасних закладів ресторанного господарства"; методичні матеріали з проведення круглих столів, ділових ігор та ін., які включені в зміст

навчальних програм з професійно орієнтованих дисциплін. Посібники і методичні матеріали будуть корисними для викладачів ВНЗ, що готують фахівців для галузі харчового виробництва.

Впровадження результатів дослідження. Основні положення дослідження впроваджено в навчальний процес коледжу економіки і права Вінницького кооперативного інституту (довідка № 209 від 07.09.2011 р.), Чернівецького кооперативного економіко-правового коледжу (довідка № 289 від 20.10.2011 р.), Львівського кооперативного коледжу економіки і права (довідка № 347 від 25.10.2011 р.), Харківського кооперативного торгово-економічного коледжу (довідка № 362 від 01.11.2011 р.).

Особистий внесок в опублікованому спільно з Т.П. П'єцух навчальному посібнику полягає в тому, що дисертанту належать методика представлення навчального матеріалу, зміст розділів 1-3, 6,7.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на науково-практичних конференціях і семінарах: *міжнародних*: „Професійно-особистісний розвиток і становлення фахівців в сучасних умовах розбудови вищої школи: методологія, теорія і практика" (Ужгород, 2010), „Духовно-моральне виховання і професіоналізація особистості: виклики XXI ст." (Вінниця, 2010), „Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентосроможності майбутнього фахівця" (Ялта, 2011), "Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців" (Львів, 2011); „Духовна культура особистості: креативні освітні технології" (Вінниця, 2011), „Інноваційні технології управління компетентнісно-світоглядним становленням учителя: фізика, технології, астрономія" (Кам'янець-Подільський, 2011); "Формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізико-технологічного профілю в умовах євроінтеграції" http://www.mvf.kam-pod.org/; „Проектна активність викладача у формуванні духовно-моральної культури молоді XXI століття" (Вінниця, 2011); *всеукраїнській*: „Чернігівські методичні читання з фізики. Новітні технології навчання фізики в світлі сучасної освітньої парадигми" (Чернігів, 2009); *міжвузівській*: „Методичні аспекти вдосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах" (Вінниця, 2010); на засіданнях науково-методичного семінару «Актуальні питання теорії та методики навчання фізики і астрономії у середній і вищій школі».

Публікації. Результати дисертаційної роботи відображено у 16 публікаціях (з них 15 одноосібних), з яких 2 навчальні посібники, 13 статей у наукових фахових виданнях, 1 матеріали науково-практичної конференції.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який містить 207 назв, з них 17 іноземною мовою, 13 додатків на 75 сторінках. У роботі містяться 6 рисунків на 4 сторінках, 11 таблиць на 9 сторінках. Основний зміст дисертації викладено на 170 сторінках тексту, загальний обсяг дисертації – 274 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну,

теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі **„Формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів як педагогічна проблема"** проаналізовані методологічні засади компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців у коледжах, особливості професійної діяльності техніків-технологів харчового виробництва та структура їхньої фахової компетентності, можливості професійно орієнтованих дисциплін із позицій формування фахової компетентності.

Основною метою професійної освіти в Україні визнана підготовка компетентного фахівця, здібного до ефективної професійної роботи за фахом і конкурентного на ринку праці. Завдання сучасних вищих навчальних закладів – формування компетентної особистості, яка володіє не лише знаннями, високими моральними якостями і є професіоналом, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи знання і беручи на себе відповідальність за свою діяльність. Вважається, що формування в майбутнього фахівця важливих компетентностей надасть можливості краще орієнтуватись у сучасній швидкоплинній зміні потреб ринку праці.

Фахова компетентність особистості є складним системним утворенням, основними елементами якого є: *підсистема професійних знань* як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; *підсистема професійних умінь* як психічних утворень, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; *підсистема професійних навичок* – дії, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму; *підсистема професійних позицій* як сукупності сформованих установок і орієнтацій, відношення та оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності та перспектив, а також вимог, які визначають характер професійної діяльності та поведінки фахівця; *підсистема індивідуально-психологічних особливостей фахівця* – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості; *підсистема акмеологічних інваріант* – внутрішніх збудників, які обумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні.

В основі компетентнісного підходу лежать поняття компетенція та компетентність. Різноманіття підходів до визначення цих термінів створює певні проблеми для їх осмислення та розуміння змісту самого компетентнісного підходу. У науково-дослідному середовищі ці поняття або ототожнюються (Л.Н. Болотов, В.С. Ледньов, Н.Д. Нікандров, М.В. Рижаков), або диференціюються (А.В. Хуторської). Ми, як і багато педагогів в Україні, дотримуємось наступних визначень, даних А.В. Хуторським. *Компетенція* – це сукупність взаємозв'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності, досвіду), необхідних, щоб продуктивно діяти. *Компетентність* – володіння людиною відповідними компетенціями, що забезпечують здатність і готовність фахівця до діяльності, заснованої на знаннях і досвіді, які придбані завдяки навчанню.

Під компетентнісним підходом у вітчизняній педагогіці розуміють спрямованість навчально-виховного процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і спеціальних (предметних) компетенцій. Результатом такого

процесу передбачається формування професійної (фахової) компетентності фахівця. Основною відмінною рисою компетентнісного підходу в коледжах є його діяльнісний характер. Для побудови практико-орієнтованої освіти в коледжах необхідний новий, компетентнісно-діяльнісний підхід, що спрямований на набуття окрім знань, умінь і навичок, ще й досвіду практичної діяльності. В освітньому процесі коледжів за умови впровадження компетентнісного та діяльнісного підходів формуються теоретичні знання, первинний досвід професійної діяльності, які сприяють ефективнішому виконанню поставлених цілей і завдань на конкретних підприємствах. Крім того, в коледжах створюються умови для розширення можливостей професійного вибору видів зайнятості. Одночасно вирішуються й соціально значущі питання зростання професійних компетенцій, що полягають у професійному та життєвому самовизначенні молоді.

Для того, щоб визначити, які компетенції слід розвивати в майбутнього фахівця, і зрозуміти, які з них важливі для відповідної посади, необхідно: по-перше, розуміння стратегії виробництва; по-друге, знання специфіки даної галузі; по-третє, так званий довідник компетенцій, з якого можна вибрати ті компетенції, які мають пряме відношення до даної професійної діяльності. Із загальної характеристики професії техніка-технолога випливає, що він має знати: структуру, властивості та асортимент матеріалів, основне технологічне устаткування та принципи його роботи, нормативи витрат сировини, матеріалів, палива, енергії, види браку і методи його попередження, нормативні матеріали з оформлення технічної документації. Професійно важливі якості: аналітичні здібності, логічне мислення, самостійність, твердість характеру, організаторські та комунікативні здібності. Аналіз професійної діяльності техніків-технологів харчової промисловості показав, що для нього провідними видами діяльності є управління технологічними процесами виробництва харчових продуктів та фізико-хімічний аналіз їх якості. Крім того, техніки-технологи на сучасному харчовому виробництві беруть участь під керівництвом інженерних працівників у здійсненні інноваційної діяльності. Тому технік-технолог має володіти широким колом компетенцій.

Аналіз наукової літератури дає підстави визначити, що в найзагальнішому вигляді компетентність складається з 3-х основних структурних компонентів. Когнітивний блок пов'язаний зі знаннями і способами їх одержання. Діяльнісний компонент визначається процесом становлення вмінь на основі отриманих знань і способами реалізації цих умінь. Особистісна (мотиваційно-ціннісна) складова є мотивами і ціннісними установками особистості, що виявляються в процесі реалізації нею своїх компетентностей. Є підстави вважати дану структуру загальною і для фахової компетентності техніків-технологів. Але з урахуванням нових запитів суспільства до роботи техніків-технологів ми доповнюємо цю структуру ще й етично-поведінковим і соціальним компонентами. Кожний компонент визначається відповідними компетенціями. У процесі професійної діяльності компоненти інтегруються. Їх інтеграційна цілісність є компетентністю, яка виявляється під час виконання професійної діяльності завдяки одночасному напруженню психічних, розумових і поведінкових сил людини. Узагальнення досліджень і власного досвіду дозволили нам визначити структуру фахової компетентності майбутнього техніка-технолога (рис. 1).

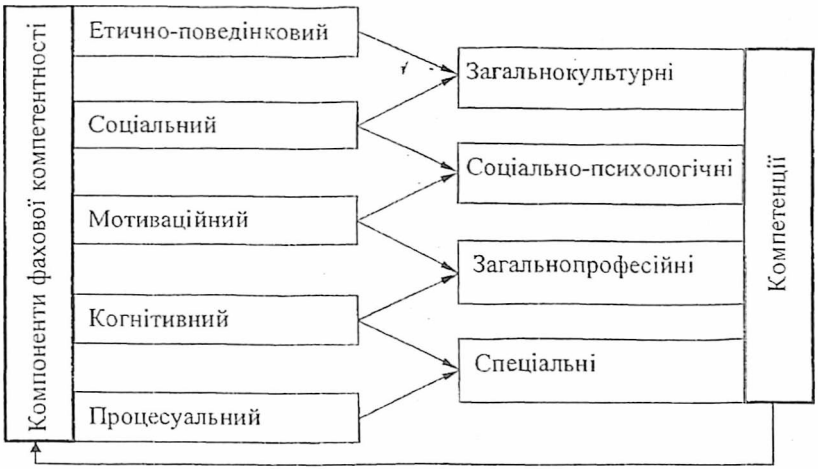


Рис. 1. Структура фахової компетентності майбутнього техніка-технолога

В основі компетентнісного підходу лежить ідея переходу від показників професійної діяльності до загальних компетенцій – результатів професійної освіти і далі до вибору відповідних організаційних форм, змісту, методів навчання. Ми виходили з того, що фахова компетентність майбутніх техніків-технологів може бути розкрита через низку компетенцій, кожна з яких складається з певного набору знань, умінь, навичок, особистісних якостей і здібностей їх реалізовувати в практичній діяльності.

Як показав здійснений нами аналіз навчальних програм, у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін не передбачено формування знань, вмінь і навичок, що стосуються: вміння виявляти проблеми в професійній діяльності; вміння працювати в команді, уникати конфліктів; самостійно працювати над професійним удосконаленням, вивчати інновації в галузі, орієнтуватись на вимоги роботодавця і споживача; вибудовувати інтелектуальні стратегії для виробництва; вміння аргументовано вести дискусію; здатності ухвалювати рішення у стандартних і нестандартних ситуаціях; вміння суміщати управлінські та виконавчі функції; вміння швидко адаптуватися до змін у виробничих ситуаціях; здатності генерувати нові ідеї; готовності до впровадження техніко-технологічних інновацій; вміння створювати продукцію якіснішу й дешевшу; вміння роботи з інформацією; розвитку культури рефлексії непродуктивного особистісного досвіду; здатності доводити професійні знання до рівня творчого застосування.

Всі перераховані вміння і здатності є фактично показниками компетентно конкурентоздатного фахівця. Тому робимо висновок, що за традиційного підходу до професійної підготовки майбутніх техніків-технологів у них недостатньою мірою формуються необхідні компетенції. Очевидно, що вплив професійно орієнтованих дисциплін на формування готовності техніка-технолога до виконання професійних завдань і обов'язків, тобто на рівень його фахової компетентності, буде залежати від застосованих у процесі навчання методологічних підходів, методичних прийомів,

інноваційних педагогічних технологій.

У другому розділі **„Організаційно-педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів харчової промисловості"** здійснено обґрунтування та описана реалізація організаційно-педагогічних умов та модель формування фахової компетентності майбутнього теніка-технолога.

Під процесом формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів під час професійної підготовки нами розуміється обґрунтований, логічно послідовний процес моделювання їхньої фахової діяльності, цілеспрямованого становлення й удосконалення вмінь і особистісних якостей, необхідних для подальшої діяльності за фахом, який реалізується в практичній діяльності викладачів коледжу. Нами виділено такі етапи процесу формування їхньої фахової компетентності:

І етап – цілепокладання – включає як загальну мету формування високого рівня розвитку професійних умінь майбутніх техніків-технологів, так і цілі кожного з виділених компонентів та проміжні цілі, що встановлюються на кожному з етапів формування певних професійних умінь; відбувається усвідомлення студентами мети професійної діяльності.

ІІ етап – мотиваційний – полягає у формуванні в майбутніх техніків-технологів системи спонукальних чинників, що сприяли б ефективному оволодінню професійними знаннями, вміннями, навичками та особистісними якостями, необхідними для діяльності за фахом; відбувається оцінювання значущості та важливості професійних умінь для продуктивної діяльності за фахом; визначення основних якостей і властивостей фахівця, необхідних у професійній діяльності.

ІІІ етап – змістовий – відображає вимоги до майбутніх техніків-технологів (призначення спеціаліста, перелік посад, на яких він може бути використаний; вимоги до якостей його особистості; зміст загальної та професійної підготовки; знання й уміння, якими він має оволодіти) та забезпечує високий рівень продуктивності діяльності за фахом; відбувається ознайомлення з теоретичними основами майбутньої професійної діяльності, типовими завданнями та методами їх розв'язування.

ІV етап – операційно-процесуальний – передбачає визначення вмінь майбутніх техніків-технологів харчового виробництва, необхідних для діяльності за фахом, визначення ефективних видів навчальних завдань, що моделюють фахову діяльність; відбувається оволодіння майбутніми техніками-технологами первинними професійними вміннями, необхідними для майбутньої діяльності за фахом; застосування набутих знань та вмінь в умовах, наближених до реальних, тобто формування власне професійних умінь.

V етап – оцінювально-результативний – передбачає прогнозування результату процесу формування професійних умінь, його оцінку та аналіз відповідності бажаному з метою корекції операційно-процесуального, змістового і цільового компонентів. Цей етап передбачає формування професійних умінь до високого рівня професійної майстерності; він відбувається при творчому використанні знань, навичок і вмінь в умовах реальних виробничих ситуацій (або максимально наближених до них).

На основі всього, що викладене вище, нами розроблена модель формування

фахової компетентності техніків-технологів в умовах коледжу, яка складається із взаємопов'язаних блоків (рис. 2).

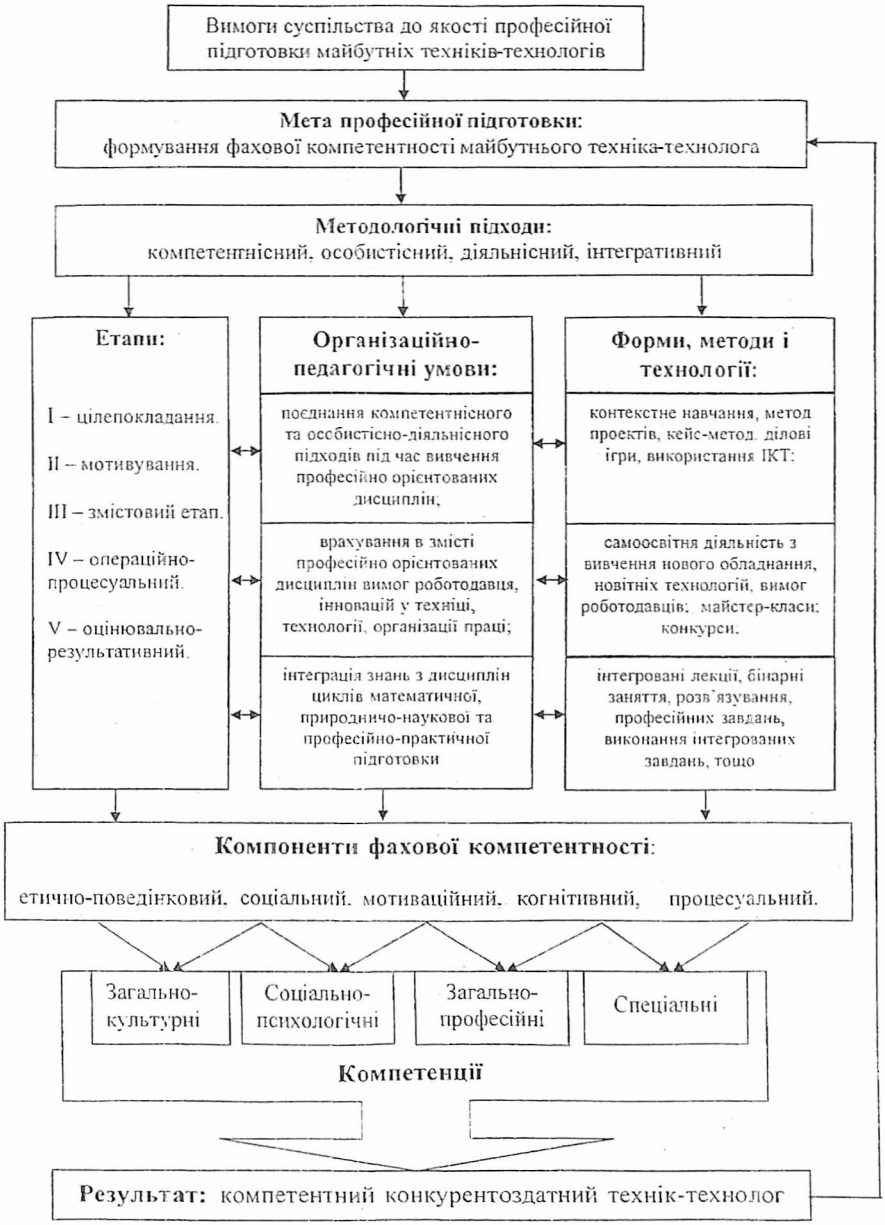


Рис. 2.Модель формування фахової компетентності майбутнього техніка-технолога.

Запропонована модель є основою для розробки та впровадження експериментально-дослідної методики формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Окрім вимог вітчизняних роботодавців майбутній технік-технолог харчової галузі має знати ще і сучасні, в тому числі міжнародні, вимоги до якості продукції. Тому під час вивчення професійно орієнтованої дисципліни „Основи стандартизації та контролю якості харчової продукції" студентам пояснюємо, що якість продукції – один із найважливіших показників діяльності підприємства.

Дуже важливим для майбутнього техніка-технолога є обізнаність з інноваціями в харчовій промисловості. До інновацій у харчовій промисловості належать харчові добавки, особливості застосування яких ще не відображені в навчальних підручниках. Тому в нашій практиці пропонували студентам опрацювати тему „Харчові добавки" самостійно, використовуючи матеріали з мережі Інтернет. Для повторення та узагальнення інформації в експериментальних групах був проведений круглий стіл на тему „Харчові добавки". У процесі проведення круглого столу студенти мали можливість виступити з короткими повідомленнями, вислухати інших, висловити власні міркування з приводу використання харчових добавок.

Серед необхідних техніку-технологу компетенцій виокремлюємо техніко-експлуатаційну, що передбачає обізнаність із наявним найсучаснішим обладнанням і вміння ним користуватись. Проте, як показує практика, в підручниках стосовно обладнання матеріал вже давно застарілий. На сучасних підприємствах все частіше використовують новітню техніку та обладнання. Про нові технології та обладнання для харчової промисловості студенти також мають можливість дізнатись із мережі Інтернет. Для своєчасного використання інформації про найсучасніше обладнання для кухонь нами створений посібник „Теплове устаткування сучасних закладів ресторанного господарства", в якому представлені матеріали про нові моделі професійного ресторанного устаткування та устаткування для спеціалізованих закладів. Ці матеріали використовувались викладачами дисциплін „Технологія виробництва кулінарної продукції", „Організація виробництва в закладах ресторанного господарства", „Устаткування закладів ресторанного господарства" та ін.

Найдоцільнішою і найефективнішою формою організації вивчення новинок у технологіях та обладнанні вважаємо метод веб-квест, що передбачає самостійний або колективний пошук необхідної інформації в різних джерелах, її структурування та презентацію. Для виконання веб-квестів студентів розподіляли на кілька мікрогруп по 4-5 студентів. Кожна мікрогрупа одержувала завдання створити збірку матеріалів на певну тему. Результатами такої діяльності були створені студентами посібники „Солодкі страви з тіста", „Вироби з риби", „Канапки до святкового столу" та ін. Посібники містили історію виникнення, опис технології виготовлення та особливостей приготування, фото готових виробів. Найкращі посібники піддавались редагуванню і тиражувались з метою розповсюдження між усіма майбутніми техніками-технологами.

Зростання вимог роботодавців до випускників коледжів спонукає науково-педагогічних працівників до постійного пошуку ефективних форм і методів

навчання, посилення зв'язку науки з виробництвом, ознайомлення їх із новими підходами до організації харчового виробництва. Одним із успішних прикладів упровадження інноваційних освітніх програм можна вважати обладнання кухні-лабораторії, яка передбачає створення практико орієнтованого освітнього середовища як умови підготовки технологів на основі формування компетенцій. Практичні заняття в кухні-лабораторії дають можливості для активного залучення студентів до навчально-професійної діяльності, сприяють мобілізації їхніх творчих сил, створюють умови для самостійних пошуків і розвитку дослідницьких навичок. Тому навчальний процес у кухнях-лабораторіях організовувався нами так, щоб студенти могли самостійно оволодіти комплексом знань і умінь, навчитися діяти творчо, знаходити способи самореалізації, вміти самовизначатися в професії, вміти самонавчатись і самовдосконалюватись.

Орієнтацію змісту і методів навчання на врахування вимог роботодавців до персоналу, а також інновацій у техніці та технологіях вважаємо обов'язковою умовою, дотримання якої сприяє формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів. Але сучасний ринок праці, як було зазначено вище, потребує кваліфікованих конкурентоспроможних робітничих кадрів з технологічно складних та інтегрованих професій, у яких рівень інтелектуалізації праці є досить високим. Зазначене вимагає організації відповідної освіти, яка б інтегрувала високий рівень теоретичної та практичної підготовки кваліфікованого робітника, здатного до використання новітніх технологій виробництва в умовах інноваційності, варіативності та модернізації. Освоєння фахових компетенцій, на нашу думку, відбувається як під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін, так і тих дидактичних одиниць, що інтегруються в дисципліни циклу математичної і природничо-наукової підготовки.

Особливістю викладання фундаментальних дисциплін у коледжі є не просто навчання – електротехніці, хімії чи математиці, а навчання предмету через розвиток професійних знань і навичок студентів. Тому вважаємо, що навчання дисциплінам математичного і природничо-наукового циклу має здійснюватись з урахуванням професійної спрямованості, воно також має бути орієнтоване на формування фахової компетентності й професійного світогляду.

За нашою експериментально-дослідною методикою практикувались такі форми співпраці викладачів: узгодження навчальних програм з метою з'ясування особливо важливих для професійної діяльності розділів чи тем та забезпечення професійної спрямованості навчання; проведення інтегрованих і бінарних занять з метою демонстрації важливості фундаментальних знань у професійній діяльності; складання з метою розв'язування студентами інтегрованих задач професійного змісту, застосування проблемного методу навчання; проведення інтегрованих ділових ігор.

У процесі проведеного дослідження були організовані семінари викладачів обох циклів дисциплін, на яких були визначені основні напрями забезпечення професійно спрямованого змісту викладання дисциплін циклу математичної і природничо-наукової підготовки: пріоритет спеціальності у викладанні дисциплін; коректування програми відповідно до новітніх досягнень науки, техніки і технологій; доповнення наявних програм фундаментальних дисциплін новітніми досягненнями науки у тих

галузях, що мають вихід у практику; зміна змісту прикладної частини програм фундаментальних дисциплін залежно від спеціальності студентів; введення лабораторних робіт, тісно пов'язаних з майбутньою професією. Особлива увага у формуванні спеціальних компетенцій була звернена на підбір інтегрованих професійних завдань.

Змістове наближення природничо-наукових дисциплін до професійно орієнтованих, як показало наше дослідження, сприяє забезпеченню їх професійної спрямованості, сприяє зміцненню правильності вибору спеціальності студентами і підвищує їхню академічну активність. Природничо-наукові дисципліни стають при цьому усвідомлено необхідними, цікавими для студентів, оскільки без них не можна розібратися в питаннях спеціальності. При цьому різко скорочується час на придбання професійних знань, умінь і навичок, що необхідні для формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів харчового виробництва.

Професійні компетенції вимагають цілісності дій фахівця і знань, приведених у систему. Проте наявна предметна концепція професійної освіти не може розв'язати це завдання, оскільки не існує засобу для подолання розриву між навчальними дисциплінами. Тому нами розроблена й використовується при вивченні професійно орієнтованих дисциплін інтегрована ділова гра. Це навчальна діяльність, спрямована на формування професійних компетенцій, побудована на предметному змісті низки дисциплін навчального плану, здійснювана на принципах ролевої гри в змодельованих умовах і відносинах, характерних для професійної діяльності. В інтегрованій грі моделюється виробничий процес і ролі взаємодіючих суб'єктів. Модель процесу є динамічною, такою, що дозволяє сумістити реалізацію предметного змісту професійної діяльності з міжособистісною взаємодією.

Позитивна квазіпрофесійна взаємодія в процесі досягнення поставленої в ігровому плані мети, саморегулювання і самоконтроль сприяють формуванню професійно значущих особистісних якостей і властивостей. Отримані результати, їх обговорення і зіставлення різних точок зору є базою рефлексії для самостійного управління власним розвитком.

Отже, компетентнісний підхід у підготовці майбутнього техніка-технолога за умови дотримання вказаних організаційно-педагогічних умов передбачає конкретне формулювання цілей навчання як компетенцій, затребуваних у професійній діяльності сучасного фахівця. Компетентнісний підхід забезпечує відповідність підготовки технологів харчової промисловості запитам ринку праці, підвищує конкурентоспроможність випускників, ефективність їхньої професійної адаптації та діяльності.

У третьому розділі **„Експериментально-дослідна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності"** представлені етапи та організація експерименту, визначені критерії, показники та рівні фахової компетентності техніків-технологів; розкрита методика визначення рівнів фахової компетентності майбутніх техніків-технологів.

За результатами *констатувального* етапу дослідження (2007-2008 рр.) було з'ясовано, що: роботодавці незадоволені тим, що значна частина практикантів не готові до роботи з новітнім обладнанням, не вміють працювати в команді, не завжди прагнуть до професійного самовдосконалення, не мають навичок самоорганізації та

самоосвіти; у багатьох студентів відсутня самодисципліна; випускники коледжу за перші роки роботи відчувають труднощі в професійному спілкуванні, не встигають за високим темпом виробничої діяльності, бояться використовувати новітнє обладнання; затребуваність техніків-технологів на ринку праці є високою, але роботодавці зауважують, що підібрати компетентні кадри вкрай важко.

Отже, констатувальний етап педагогічного дослідження виявив недоліки в професійній освіті студентів-технологів у коледжах харчової промисловості, а також намітив шляхи вирішення проблеми з підвищення якості підготовки спеціалістів даного спрямування.

На *формувальному* етапі (2009-2010 рр.) моделювалася система організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх техніків-технологів; виявлялися ієрархічні взаємозв'язки між компонентами їхньої професійної діяльності; розроблялися навчальні плани, програми з урахуванням сучасних вимог ринку праці. Визначалися функції, особистісні та професійні якості конкурентоздатного техніка-технолога, структура, зміст, форми і методи його професійної підготовки; проводилися локальні експериментальні дослідження з розробки і впровадження у процес навчання окремих компонентів системи організаційно-педагогічних умов; розроблялися навчально-методичні матеріали, науково-методична документація; проводився формувальний експеримент.

Всього в експериментальному дослідженні взяли участь 476 студентів, 16 викладачів, 12 представників виробничих підприємств (ресторани, кафе, готелі). Із 2-3 груп кожного року після закінчення першого курсу експериментальною вибиралась та, де загальна успішність виявлялась нижчою. Такий підхід до вибору експериментальних груп застосовувався з метою зменшення впливу раніше набутих знань студентів на результати експерименту. Таким чином в експерименті були задіяні 231 студент з контрольних груп (КГ) і 245 студентів з експериментальних груп (ЕГ).

У контрольних групах навчання здійснювалось за традиційними методиками. В експериментальних групах були застосовані компетентнісний, діяльнісний і особистісний підходи, що забезпечує формування фахової компетентності студентів за допомогою педагогічних технологій, спрямованих на розширення знань про сучасні технології харчового виробництва (евристичні бесіди, проблемні завдання, дискусії, методи дослідження, ролеві і ділові ігри, метод проектів, кейс-метод та ін.).

В експериментальних групах професійна підготовка здійснювалась відповідно до визначених організаційно-педагогічних умов, що представлені в моделі на рис.2.

На *підсумковому* етапі (2010-2011 рр.) завершувався формувальний експеримент; проводилося узагальнення результатів; коректувалися організаційно-педагогічні умови. Здійснювався якісний і кількісний аналіз одержаних результатів. Розроблялися методичні рекомендації для впровадження результатів дослідження у практику навчальних закладів професійної освіти, що готують фахівців для харчової промисловості.

На основі аналізу теоретичних досліджень з проблеми і результатів констатувального етапу були визначені *критерії фахової компетентності* техніків-технологів.

Мотиваційно-ціннісний критерій фахової компетентності виявляється в

ціннісному ставленні до професії техніка-технолога і реалізується в здатності людини міняти в собі те, що повинне змінитися у відповідь на виклик ситуації із збереженням деякого ядра, яке включає цілісний світогляд і систему ціннісних орієнтації. Мотиваційно-ціннісний критерій пов'язуємо з формуванням загальнокультурних компетенцій, що визначають: ціннісне і смислове ставлення до навчання, до результату своєї діяльності, до світу та навколишньої дійсності; трансляція світової культури, знання норм поведінки, етикету ділової людини, володіння культурою спілкування.

Змістово-когнітивний критерій фахової компетентності техніка-технолога передбачає адекватне сприйняття, осмислення природних і соціальних процесів дійсного світу й визначає систему знань майбутнього техніка-технолога. Зміст знань, якими мають оволодіти техніки-технологи, концентрується в наступних напрямах: гуманітарна та соціально-економічна підготовка; математична і природничо-наукова підготовка; професійно-практична підготовка. Тому змістово-когнітивний критерій пов'язуємо з формуванням загальнопрофесійних і спеціальних компетенцій.

Операційно-діяльнісний критерій включає сукупність професійних умінь і навичок, що лежать в основі вирішення професійних завдань. Цей критерій найтісніше пов'язаний із формуванням спеціальних компетенцій. Оцінювання спеціальних компетенцій за групами відповідних індикаторів, що характеризують фахівця, дає підстави для перспективного моделювання виробничих процесів, включаючи процеси технологічні й організаційні. Тому на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики було визначено чотири групи вмінь: проектні, організаційно-управлінські, технологічні та контролюючі.

У сфері професійної діяльності придбані в процесі навчання або діяльності знання й уміння, способи їх реалізації не вичерпують поняття фахової компетентності. Суттєве значення має особистісний потенціал фахівця, сукупність професійно значущих особистісних якостей. Тому ми доповнюємо систему оцінювання фахової компетентності ще й *особистісно-корпоративним критерієм.* Вибір особистісно-корпоративного критерію пояснюємо також тим, що в розвитку професійних здібностей персоналу керівники звертають увагу на процеси їхньої соціалізації, зокрема, це засвоєння соціальних норм і соціальних вимог, перетворення у сфері праці соціального досвіду працівників. Як наслідок, в оцінюванні фахової компетентності персоналу дуже значущі такі соціальні індикатори, як самопізнання, саморегуляція, самооцінка, самомотивація особистості. Тому особистісно-корпоративний критерій пов'язуємо з формуванням соціально-психологічних компетенцій. До особистісно-корпоративного критерію відносимо також здатність працівника працювати в команді, прагнення до професійного самовдосконалення, бажання брати участь у розвитку виробництва та корпоративної культури на ньому.

Вважаємо, що оцінити відповідність випускника коледжу запитам ринку праці можна лише за допомогою комплексного врахування всіх чотирьох критеріїв. Тому пропонуємо для цього використовувати комплексну методику оцінювання рівнів фахової компетентності. Відповідно до структури фахової компетентності (рис.1), для оцінювання якості професійної підготовки майбутніх техніків-технологів пропонувалась сукупність компетенцій і відповідних показників, що передбачали

числовий еквівалент. Кожний із показників оцінювався за п'ятибальною шкалою, тобто максимально можливою для кожного студента була сума в 100 балів. Оцінювання здійснювали експерти, в ролі яких виступали викладачі. Сумарна кількість вказує на те, що в обох групах загалом досягнуто середнього рівня фахової компетентності, але в експериментальних групах вони значно ближчі до високого. На стадії професійної адаптації (під час технологічної практики) студент набуває певного професійного досвіду, підвищуючи рівень фахової компетентності. Це було підтверджено перерозподілом студентів за рівнями фахової компетентності, досягнутими ними до і після проходження практики.

Таблиця 1

Розподіл студентів контрольних і експериментальних груп за рівнями фахової компетентності

Рівні	До практики		Після практики	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький неприпустимий	8%	2%	6%	0%
Низький припустимий	35%	28%	28%	12%
Середній	46%	53%	52%	60%
Високий	11%	17%	14%	28%

Якщо якісним показником формування фахової компетентності вважати відсоток студентів, які досягли середнього і високого рівнів, то в контрольних групах цей показник зріс на 9% (із 57% до 66%), а в експериментальних – на 18% (із 70% до 88%). Отже, завдяки проведеному експерименту з формування фахової компетентності можна зробити висновок, що впровадження сукупності запропонованих організаційно-педагогічних умов формування фахової компетентності в теоретичну й практичну підготовку майбутніх техніків-технологів сприяє дотриманню державного стандарту з підготовки компетентних фахівців.

ВИСНОВКИ

1. Сучасне суспільне життя висуває вимоги до особистості, яка повинна мати такі характеристики: мобільність, адаптивність, спроможність навчатися впродовж життя, толерантність, критичне мислення та опанування інформаційно-комунікаційними технологіями, передбачає використання людиноцентрованої освітньої моделі, що базується на компетентнісно орієнтованому змісті професійної освіти.

У цьому контексті є актуальною проблема набуття індивідуумом ключових компетенцій і фахових компетентностей у процесі професійної підготовки, метою якої в умовах переходу до ринкових відносин є підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів з високим рівнем професійних знань, умінь, навичок, що відповідають вимогам науково-технічного прогресу й ринковим відносинам в економіці, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення. Аналіз теорії та практики впровадження компетентнісного підходу показав, що він не лише змінює результативно-цільову основу професійної освіти, погодившись з якою можна задавати її цілі, критерії і процедури діагностики рівня їх реального досягнення, а й змінює і сам тип навчання з іншими, адекватними цим цілям, критеріям і процедурам, змістом, формами, методами, засобами, організацією відповідного освітнього середовища та діяльності в ній викладачів і студентів.

2. До особливостей професійної діяльності техніків-технологів харчового виробництва відносимо те, що сучасне харчове виробництво вимагає не лише високого рівня освіти, знань, культури, професійної майстерності, а й навичок і технологічної готовності до ухвалення рішень і дій у нестандартних умовах; творчого, ініціативного підходу до справи; вміння взяти на себе відповідальність за ухвалювані рішення; здатності до роботи в команді; готовності до інноваційної діяльності та до постійного самовдосконалення тощо. Тому в дослідженні виходимо з того, що фахова компетентність техніка-технолога – не лише сукупність професійних знань, вмінь і володіння способами виконання професійної діяльності, а і його професійно важливі якості, здібності, що впливають на ефективність професійної діяльності та успішність її освоєння; професійно значущі психофізіологічні властивості, необхідні для професійної діяльності.

Такий підхід дозволив у структурі фахової компетентності техніків-технологів виокремити етично-поведінковий, соціальний, мотиваційний, когнітивний і процесуальний компоненти. На формування відповідних цим компонентам компетенцій (загальнокультурних, соціально-психологічних, загальнопрофесійних і спеціальних) і було спрямоване вивчення професійно орієнтованих дисциплін. *Загальнокультурні компетенції* визначають готовність і прагнення ефективно взаємодіяти з іншими, розуміти себе та інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища. *Соціально-психологічні компетенції* містять соціальні і психологічні компетенції, що забезпечують продуктивність безпосередньої трудової діяльності фахівця. До складу *загальнопрофесійних компетенцій* входять компетенції у сфері навчальної, науково-дослідницької, проектно-конструкторської, адміністративно-управлінської та виробничої діяльності. *Спеціальні компетенції* – ті, що необхідні для виконання певної професійної діяльності. Їх зміст визначається кваліфікаційними характеристиками.

Проаналізувавши за даними літератури та анкетувань роботодавців показники компетентного конкурентоздатного фахівця харчового виробництва, робимо висновок, що за традиційного підходу до професійної підготовки майбутніх техніків-технологів у них недостатньою мірою формуються необхідні компетенції. Вважаємо, що вплив професійно орієнтованих дисциплін на формування готовності техніка-технолога до виконання професійних завдань і обов'язків, тобто на рівень його фахової компетентності, буде залежати від застосованих у процесі навчання методологічних підходів, методичних прийомів, інноваційних педагогічних технологій.

3. З урахуванням специфіки професійної діяльності техніка-технолога, що була описана в першому розділі, структури його фахової компетентності та особливостей впровадження компетентнісного підходу в коледжах, ми пропонуємо дотримуватись таких організаційно-педагогічних умов: поєднання компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін на основі використання інноваційних технологій навчання; врахування в змісті професійно орієнтованих дисциплін вимог роботодавця та забезпечення професійної мобільності, яка передбачає, що зміст професійної підготовки має вдосконалюватись і адаптуватись з урахуванням інновацій у техніці, технологіях

виробництва, організації праці; виховання психологічної стійкості, готовності до конкурентної боротьби за робоче місце; інтеграція знань з дисциплін циклів математичної, природничо-наукової та професійно-практичної підготовки за допомогою інтегрованих лекцій, бінарних занять, розв'язування професійних завдань, виконання інтегрованих завдань.

На підставі проведених досліджень була розроблена модель формування фахової компетентності майбутнього техніка-технолога, що містить мету, методологічні підходи, етапи професійної підготовки, відповідні компетенції, організаційно-педагогічні умови та форми, методи і технології навчання.

На основі аналізу теоретичних досліджень з проблеми і результатів констатувального етапу були визначені *критерії* фахової компетентності техніків-технологів: мотиваційно-ціннісний, змістово-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-корпоративний. Вважаємо, що оцінити відповідність випускника коледжу запитам ринку праці можна лише за допомогою врахування всіх чотирьох критеріїв і їх показників. Тому пропонуємо для цього використовувати комплексну методику оцінювання рівнів фахової компетентності, а числовий еквівалент компетентності визначаємо як міру відповідності знань, умінь і досвіду майбутніх техніків-технологів реальному рівню складності виконуваних ними завдань і вирішуваних проблем. Використавши 100-бальну шкалу вимірювання фахової компетентності, визначаємо такі рівні: низький неприпустимий (0-40 балів), низький припустимий (41-60 балів), середній (61-80 балів) і високий (81-100).

4. Для визначення числового еквіваленту фахової компетентності була розроблена й застосована сукупність із 20 показників (по 5 за кожним із чотирьох критеріїв), кожний із яких оцінювався в 5 балів. Результати вимірювань вказують на те, що в обох групах загалом досягнуто середнього рівня фахової компетентності, але в експериментальних групах вони значно ближчі до високого.

Крім того, в експериментальних групах за період технологічної практики перерозподіл майбутніх техніків-технологів за рівнями відбувся з більш значними змінами. Якщо якісним показником формування фахової компетентності вважати відсоток студентів, які досягли середнього і високого рівнів, то в контрольних групах цей показник зріс на 9% (із 57% до 66%), а в експериментальних – на 18% (із 70% до 88%). Отже, можна вважати, що запропонована сукупність організаційно-педагогічних умов забезпечує не лише високі показники мотивації студентів до професійної діяльності, знань, професійних умінь і особистісних якостей, а й пришвидшує процеси професійного зростання, тобто перехід майбутніх техніків-технологів на вищі рівні фахової компетентності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін у вищих навчальних закладах I – II рівнів акредитації. Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні особливостей формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів сфери харчування вищих освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалавра та магістра), формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів засобами інформаційно-комунікаційних технологій, формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів на основі інших теоретико-методологічних підходів.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКЛАДЕНО В ПУБЛІКАЦІЯХ

Навчальні посібники

1. Сичевська Н.С. Основи електротехніки. Навчальний посібник для студентів навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації / Н.С. Сичевська. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 169 с.

2. Сичевська Н.С. Теплове устаткування сучасних закладів ресторанного господарства. Навчальний посібник для студентів навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації / Н.С. Сичевська, Т.П. П'ецух. – Вінниця: Саміздат, 2009. – 232 с.

Статті у наукових фахових виданнях

3. Сичевська Н.С. Створення системи засобів навчання з курсу «Основи електротехніки» для вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації / Н.С. Сичевська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання. – Вип.8: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – С. 124 – 127.

4. Сичевська Н.С. Реалізація міжпредметних зв'язків під час вивчення фізики та основ електротехніки у вищих навчальних закладах І-ІІ рівнів акредитації / Н.С. Сичевська // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 65. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2009. – №65. – С. 271 – 274.

5. Сичевська Н.С. Оцінювання якості знань з фізики та електротехніки студентів навчальних закладів І-ІІ рівня акредитації (спеціальність „Технологія харчування") / Н.С. Сичевська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: Реалії та перспективи. – Вип.18: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 239 – 245.

6. Сичевська Н.С. Підручник з фізики для вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації, проблеми його створення та роль і місце в навчально-виховному процесі / Н.С. Сичевська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: Реалії та перспективи. – Вип. 19: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 285 – 288.

7. Сичевська Н.С. Роль фізичного експерименту у процесі навчання студентів вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації / Н.С. Сичевська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: Реалії та перспективи. – Вип.17: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 183 – 187.

8. Сичевська Н.С. Поєднання гуманітарної підготовки з професійною кваліфікацією майбутніх спеціалістів / Н.С. Сичевська // Нові технології навчання. Збірник наукових праць. Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах // Спец. Випуск №58. Частина 1: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ - Вінниця, 2009. – С. 296 – 299.

9. Сичевська Н.С. Формування системи фізичних знань студентів вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації / Н.С. Сичевська // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 77. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2010. – №77. – С. 289 – 291.

10. Сичевська Н.С. Реалізація професійної спрямованості фізики та основ електротехніки у ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації / Н.С. Сичевська // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота» – 2010. – Вип. 18. – С. 101 – 105.

11. Сичевська Н.С. Трансформація поняття «професіоналізм» в умовах сучасного суспільства / Н.С. Сичевська // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки – Київ – Вінниця, 2010.- Вип. 66. Частина 2. – С. 174 – 179.

12. Сичевська Н.С. Шляхи формування професійної спрямованості студентів у процесі вивчення фізики та основ електротехніки / Н.С. Сичевська // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна: / [редкол.: П.С.Атаманчук (голова, наук.ред.) та ін.]. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 16: Формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізико-технологічного профілю в умовах євро інтеграції. – С. 232 – 235.

13. Сичевська Н.С. Поєднання компетентнісного, діяльнісного та особистісно зорієнтованого підходів в умовах навчального процесу коледжів / Н.С. Сичевська // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна / [редкол.: П.С.Атаманчук (голова, наук.ред.) та ін.]. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – Вип. 17: Інноваційні технології управління компетентнісно-світоглядним становленням учителя: фізика, технології, астрономія. – С. 176 – 179.

14. Сичевська Н.С. Основні принципи формування фахової компетентності техніків-технологів харчової промисловості / Н.С. Сичевська // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки: В 2-х ч. – Київ – Вінниця, 2011. – Вип. 69. Частина І. – С. 258 – 261.

15. Сичевська Н.С. Особливості компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців у коледжах / Н.С. Сичевська // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ – Вінниця, 2011.- Вип. 67. Частина 2. – С. 181 – 184.

Матеріали науково-практичної конференції

16. Сичевська Н.С. Формування професійних компетенцій майбутніх спеціалістів харчової промисловості / Н.С. Сичевська // Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю Незалежності України, 25-26 жовтня 2011 р. – Львів, 2011. – С. 118 – 120.

АНОТАЦІЇ

Сичевська Н. С. Формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2012.

Дисертацію присвячено проблемі формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Визначено структуру фахової компетентності техніка-технолога, що містить етично-поведінковий, соціальний, мотиваційний, когнітивний і процесуальний компоненти, які складають інтеграційну єдність і формуються блоками основних компетенцій: загальнокультурних, соціально-психологічних, загальнопрофесійних і спеціальних. Запропоновано, обгрунтовано й перевірено організаційно-педагогічні умови (поєднання компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін; врахування в змісті професійно орієнтованих дисциплін вимог роботодавця, інновацій у техніці, технологіях виробництва, організації праці; інтеграція знань із дисциплін циклів математичної, природничо-наукової та професійно-практичної підготовки); розроблені критерії (мотиваційно-ціннісний, змістово-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-корпоративний), показники та рівні сформованості фахової компетентності; запропонована модель формування фахової компетентності майбутнього техніка-технолога.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, фахова компетентність техніка-технолога.

Сичевска Н.С. Формирование профессиональной компетентности будущих техников-технологов в процессе изучения профессионально ориентированных дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

Диссертация посвящена проблеме формирования профессиональной компетентности будущих техников-технологов в процессе изучения профессионально ориентированных дисциплин. Необходимость внедрения компетентностного подхода в колледжах объясняется тем, что традиционная подготовка техников-технологов, которая ориентирована на формирование знаний, умений и навыков во время изучения отдельных учебных предметов, все больше отстает от современных требований.

В работе под профессиональной компетентностью подразумевается совокупность взаимосвязанных качеств личности (знаний, умений, навыков, способов деятельности, опыта), необходимых, чтобы продуктивно действовать. Компетентность – это владение человеком соответствующими компетенциями, которые обеспечивают способность и готовность специалиста к деятельности, основанные на знаниях и опыте, которые приобретены благодаря обучению.

Определено структуру профессиональной компетентности техника-технолога,

которая содержит этически-поведенческий, социальный, мотивационный, когнитивный и процесуальный компоненты, которые составляют интеграционное единство и формируются блоками основных компетенций: обще-культурных, социально-психологических, обще-профессиональных и специальных. Предложены, обоснованы и проверены организационно-педагогические условия (сочетание компетентносного и личносно-деятельносного подходов во время изучения профессионально ориентированных дисциплин; учет в содержании профессионально ориентированных дисциплин требований работодателя, инноваций в технике, технологиях производства, организации труда; интеграция знаний из дисциплин циклов математической, естественно-научной и профессионально-практической подготовки); разработаны критерии (мотивационно-ценностный, смыслово-когнитивный, операционно-деятельносный, личностно-корпоративный), показатели и уровни сформированности профессиональной компетентности; предложена модель формирования профессиональной компетентности будущего техника-технолога.

Доказано, что приобретенные в процессе обучения или деятельности знания и умения, способы их реализации не исчерпывают состав понятия компетентность. Существенное значение имеет личностный потенциал специалиста, совокупность профессионально значимых личностных качеств. Для определения и оценивания сформированности личностных качеств будущих техников-технологов подбирались опросники и комплексные анкеты для выпускников, преподавателей и работодателей. Интерпретация анкет, которые предлагались работодателям, дала возможность обнаружить виденье самых главных качеств техника-технолога: трудолюбивость, дисциплинированность, умение сотрудничать, способность к самообучению, общая культура, опрятность, коммуникабельность, внимательность, творчество, уравновешенность, инновационность, инициативность и др. На основе результатов опросов сделан вывод, что внедрение экспериментальной методики содействовало развитию профессиональной компетентности техников-технологов за мотивационно- ценностным, смыслово-когнитивным, операционно-деятельносным и личностно- корпоративным критериями.

В соответствии со структурой профессиональной компетентности для оценивания качества профессиональной подготовки будущих техников-технологов предложена совокупность компетенций и соответствующих показателей, которые предусматривают числовой эквивалент. Определены уровни профессиональной компетентности (низкий недопустимый, низкий допустимый, средний и высокий). Для высокого уровня. в частности, характерно: мотивы и ценности полностью детерминированы профессией; специальные и базовые компетенции систематизированы и адекватны будущей профессиональной деятельности; способы решения учебно-профессиональных заданий обобщены, личностные и профессионально важны качества систематизированы, частично сформированы метапрофессиональные качества, студент способен и готов самостоятельно и высокоэффективно выполнять доминирующие виды профессиональной деятельности, конкурентоспособный, профессионально и социально мобильный.

Доказано, что предложенная совокупность организационно-педагогических условий обеспечивает не только высокие показатели мотивации студентов к

профессиональной деятельности, знаний, профессиональных умений и личностных качеств, но и ускоряет процессы профессионального роста, то есть переход будущих техников-технологов на высшие уровни профессиональной компетентности.

Ключевые слова: компетентносный подход, компетенция, профессиональная компетентность техника-технолога.

Sychevska N.S. "The formation of the professional competence of future technicians and technologists in the process of studying the professionally oriented disciplines". – The Manuscript.

Thesis to obtain the scientific degree of candidate of pedagogical sciences by speciality 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. – Kyiv, 2012.

The thesis is dedicated to the the problem of the professional competence of the future technician-technologist formation in the process of studying the professionally oriented disciplines.

The structure of the professional competence of the technician-technologist is defined. It contains ethically-behavioral, social, motivational, cognitive and occupational components that make up the integrated unity and are formed with the core competencies blocks: of general cultural, socio-psychological, general professional and special. The organizational and pedagogical conditions are proposed, substantiated and verified (the combination of competence, personal and occupational approaches during the study of professionally oriented disciplines; the requirements of the employer, innovation in technology, technology of production and labor organization taking into account in the table of contents of professionally oriented disciplines; integration of knowledge from the disciplines of cycles of mathematical, natural science, and vocational and practical training). Criterions (motivational, values, cognitive, occupational, personal and corporate), indicators and the level of professional competence are developed. The model of the professional components formation of the future technician-technologist is proposed.

Keywords: competence method, competence, professional competence of the technician-technologist.